

KLIN (186) *sb m*

sg *N* klin (60). \diamond *G* klina (21), klinu (1); -a : -u *OrzRozm* (1 : 1). \diamond *D* klinowi (5). \diamond *A* klin (38). \diamond *I* klinem (19); -em (1), -(e)m (18). \diamond *L* klinie (3). \diamond *pl N* kliny (10). \diamond *G* klinów (6). \diamond *D* klinóm (1). \diamond *A* kliny (16). \diamond *I* kliny (1) *BierEz*, klinmi (1) *Strum*, klinami (1) *KlonFlis*. \diamond *L* klinach (3).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Trójkąt, figura geometryczna o trzech kątach i trzech bokach; płaszczyzna zawarta między nimi; cuneus Mącz, Cn; triangula forma, triquetrum Cn* (150) ;

a. *Jako termin matematyczny* (108) : A tak początek *Figur* iest/ thá co iest o trzech *strónách*: którą *łáćinłkim* ięzykiem zowá *Triangulum*, á my iá możem zwáć *Klinem*. *GrzepGeom Dv*; klin niéktóry iest/ co ma kąt ieden prosty [...], *Drugi* iest/ co ma kąt ieden tępy [...]. A *trzeći* iest/ co wśytki trzy kąty ma kónćzáté. *GrzepGeom Dv*; Iż mówię thy *dwá* kąty *łá* równé/ y między równymi *Liniámi* leżą: tedyc y *trzećia* *Linea* b. a. iest równa *trzećiey* *Liniéy* c. d. y wśytek *Klin* a. e. b. iest równy wśytkiemu *Klinowi* d. f. c. *GrzepGeom G4*; Tymże też obyczáiem/ kiedy *Figurę Romboides* iákokolwiek rozdzieiłz ná *dwá* *Kliny* równé/ tedy ieden *Klin* będzie o iednym *dnie* z *Kwádratem* *GrzepGeom H2*; *Abowiem* *Klin*/ iest początek *káždéy* *Figury*/ y *káżdá* *Figurá* z *Klinów* *łye* *łkłáda*/ y ná *kliny* *łye* *dzieli*. *GrzepGeom H3v*; A kąt co iest między e. c. y c. d. *obiemá* *Klinóm* iest *łpólny*/ y *łam* *łobie* równy. *GrzepGeom N4v*; kiedy *łye* *tráfi* w *Klinie* ieden kąt *łzerłzy*/ tedy *drugié* *dwá* *mułzá* być *iuz* *wężłzézé*. *GrzepGeom Q2v, D2, E [3 r.], E3, E3v [4 r.], E4* (95).

W charakterystycznych połączeniach: klin mniejszy, okresiony, opisany, większy; do klina przydać (4); *klin (po)mierzyć (zmierzyć)* (4), *(u)czynić* (2); *na kliny (roz)dzielić (się) (rozdzielony)* (10); *z klinow składać się*.

Wyrażenia: »dno klina« = podstawa trójkąta (1): przeto y *trzećia* *Linea*/ która iest iákokoby *dno* iednégo *Kliná*/ będzie równa *tákowéyże* *Liniéy* *drugiégo* *GrzepGeom G2*.

»kąt klina« [*szyk 7 : 2*] (9): *Trzy* tedy kąty *Kliná*/ *łá* równé *dwiemá* *kátóm* *prostým*. *GrzepGeom E3v, Ev [2 r.], E3v, E4, F [3 r.], N4v*.

»klina strona« = *bok trójkąta* [*szyk 1 : 1*] (2): Iż kiedy będą *kliny* z *iennyłkimi* *kátámi*/ tedy *tych* *klinów* *łrony*/ które *łá* *około* *iennyłkich* *kátow*/ będą *mieć* *iednáką* *proporcýá* *GrzepGeom N3, N3v*.

Szereg: »tryjangulus albo klin« (1): *Triangulus* tedy *álbo* *Klin*/ nie *káždy* iest *iednáki*. *GrzepGeom Dv*.

b. *Jako kształt* (42) : Cożes mi to *námálował* *zá* *Klin*? *OrzRozm Ev*.

Wyrażenia: »kończato, kończysty jakoby klin« (1 : 1): *Cuneatus*, *Kończysty* *yákokoby* *klin*. *Mącz 72b, 72b*.

»na ukoś jako klin« (1): *Cuneatus ager*, *Rola* ná *vkoś* *yáko* *klin* *vchodząca*. *Mącz 72b*.

W przen (2) : *Bo* *niebędzieli* *tégo* *kliná* *wierzchu* *dzierzał* *Ołtarz*/ á *dołu* *iégo* [...] *niebędzieli* *po* *práwey* *ręce* *dzierzał* *Kápłan*/ á *po* *lewey* *Krol*/ áby *ták* *Polłka* *łtánełá*. *OrzRozm Ev, Ev*.

αα. *W funkcji przysłówka: na kształt trójkąta; cuneatim Mącz, Calep* (7) :

»klinem« (3): *Iakoż* *tégo* iest *znak* w *płomieniu* *ogniowym* *ktory* *zawłze* *klinem* *ku* *gorze* *ciągnie*, *acžkolwiek* *v* *dołu* *bywa* *łzyroki*. *GlabGad H7; ZapWar 1551 nr 2684; Cuneatim. Ná vkoś / Klimem. Mącz 72b*.

Wyrażenie przyimkowe: »w klin« (1): Cuneatim – W klin, naukořz. *Calep* 277b.

W przeni (3) :

»klinem« (3): ták iáko Polřka Koroná przez Exekucyá w mierze řwey ná tym Seymie/ ták prořta klinem řtánęłá/ iáko byłá przez przodki nářze pořtánowioná/ niechyláć řye áni ná práwo/ áni ná lewo. *OrzRozm* E3, Ev, E3.

α. *Szyk bojowy w kształcie trójkąta; wojsko ustawione w tym szyku; cuneus Mącz* (25) : gdzie ćwiczóno Rycerřstwo prędko Ordynek inřzy mogą wczynić ná iedno kiwnienie Hetmáńřkie/ [...] móże z gránowitego przeczynić ná klin/ to ieřt/ ná trzy węęły *BielSpr* 10; Tákowym klinem przerwie nieprzyacięłřkie wořko prędko/ [...] trzebá řie řcińńáć/ náukoř řtác wřzyřcy *BielSpr* 22v; Ieřliby nieprzyacięł ná ćie klin záfáđził chcáć przerázić twoie Wořko [...]/ mářz przefáđzić Męże zbroyne mocne iáko kleřzcze/ álbo iáko literá V. *BielSpr* 23v, 10, 17v, 18 [2 r.], 22, 22v (13). [Cf 2. *BartBydg* 38b.]

W charakterystycznych połączeniach: *klin nieprzyacięłřski, tatarski; przeczynić (na) klin* (2), *zachwycić; klinem przerwać* (3).

Zwroty: »klin ordynowáć; ordynek na klin« (1; 1): Piřáłem teź iáko klin ordynowáć ná křztałt litery V *BielSpr* 31v, 22v.

»szykować na klin, klin« [*szyk zmienny*] (3 : 1): Ieřliby nieprzyacięł ná klin řwoy lud řzykował/ chcáć wořko twoie przebić *BielSpr* 17v, 18, 18v, 22.

Wyrażenie: »klin jezdny« (2): Tákie řtánowienie wořká pieřzego [...] ieřt pozyteczna przeciw klinowi iezdnemu *BielSpr* 24, 24.

Szereg: »klin albo kąt« (1): Cuneus per translationem, Klin álbo kąt wřzikowánego wořská *Mącz* 72b.

αα. *W funkcji przysłówa*: »klinem« (3) : á źle teź kiedy bárzo przeřtrono/ by nieprzyacięł klinem wořká/ s khoreykolwie [!] řtrony nie przerwał gwałtem przypadwřzy. *BielSpr* 9v.

Zwrot: »klinem szykować się« (1): Ordynek dwoiáki y troiáki ku potykániu miewáią/ klinem pořpolicie według řtárych ich obyczáią řzykuią řie *BielSpr* 68.

Szereg: »na ukoř albo klinem« (1): Cuneatim progrediuntur milites ex castris, Ná vkoř álbo klinem řie wytoczyły z obozu źółnierze. *Mącz* 72b.

β. *Pas ziemi w kształcie trójkąta* (3) :

klin czego (1): Iakom szia ya nyewrzczył wklyn Roley na Imienyv chrzanovye *ZapWar* 1541 nr 2602.

αα. *W funkcji przysłówa*: »klinem« (2) : A tu trzy źiemie zefźły řię klinámi/ Dobrzyńřka włoć y Mázoř z Kuiáwámi. *KlonFlis* G; Miedzy Škárpáwá/ y Leniwká páđłá Wyřpá niemáła/ klinem řobie řiáđłá. Niemcy Neryngiem/ Polacy řwá mowá/ Mierzeię zowá. *KlonFlis* Hv.

γ. *Trójkątny skrawek materiału wstawiany w suknię [w czym]* (1) : Immissura, Látá/ wřtáwienie/ klin w řukniey. *Mącz* 226b.

2. *Kawałek drewna lub metalu w kształcie ostrosłupa słuźący do rozszczepiania twardych materiałów lub do ściągania części składowych konstrukcji drewnianej; cuneus Murm, Mymer¹, BartBydg, Mącz, Calep, Cn; epischidion Mącz, Calep* (30) : Siekierá gdy dáb zwáliłá/ Z niegoź kliny wczyniłá: Aby řie

mógł lepiej łzczepać *BierEz* L4, L4; *Murm* 149; *Mymer*¹ 29; Cuneus dicitur multitudo militum vel peditum, item dicitur, quo ligna finduntur, clyn *BartBydg* 38b; Cuneus, Klin którym drwá łzczepáją. *Mącz* 72b, 72b, 106d; Potym óno położenie záciągni dobrze klinmi/ áby fye dobrze óno Położenie zefzłó. *Strum* M2v, L3v; *Calep* 277b, 367b.

W porównaniu (1): Iáko klin ktory bywa wbit miedzy kámienie [*Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur Vulg*] ták też grzech záwádza fię miedzy przedawániem y kupowániem. *BibRadz Eccli* 27/2.

Przysłowie: Et sic ars deluditur arte, Tákl klin klinem/ zdráde zdráda/ wybiiáią *StryjKron* 220; *CzechEp* 52; *GórnRozm* H [2 r.]; Aczci mi po wczoráyfzym/ iefzcze łzumna głowá/ Więc fie też nákáziłá/ iáko czuię mowa. Przydz k lepřzemu zdrowiu/ klin klinem wybić muřę/ Lecz niewiem beczká piwá/ iefli fię vgáľzę. *PaxLiz* E3v. [Ogótem 5 r.].

Zwoty: »klin (w)bi(ja)ć« = *infindere Mącz* (4): Kiedy ty klin biyéłł wdrewno/ záwłłfe fye łtrez tego pewno/być nyewypadł zdrzewá tego/ á niewybił oka twego. *March*¹ A3v; *March*³ V2; łtegołch drzewa vczynycz klyn a wwoľz gdziekolwyek wbič *LibMal* 1549/149; *Mącz* 127b.

»wszczepiáć klin« (1): *Infindo autem, Włzczepiam klin/ Záłádzam áłbo wbiyam w drzewo. Mącz* 127b.

Wyrażenie: »klin żelazny« (1): Też vřtáwiamy: áby kliny żelázné [*cunei ferrei JanStat* 39]/ ile ich w Zupiéh będzie znáłeziono/ nie ináčey były ráchowáné/ iedno koždy po pułgroľzku. *SarnStat* 374.

W przen (3) : Mać iefzcze Bog w łłowie łwym ná ták twárde łęki/ Kliny nieprzytępione/ y Grot ná tę hártowná zbroię pewno nie ółowiány. *CzechRozm* 129.

klin czego (1): Włzakoz miłóliám [!] wáľzim chczáć ten klin twardego rozumu ná to nowe łatko wyrębić/ [...] iefstem miłóliám wáľzem ti kxięgi wymyřlił *LudWieř* ktv.

Zwrot: »klin wybijiáć« (1): twárdym klinem łłowá Bożego y iego włáľnymi principáły/ y włáľnymi łłowy ie^go/ klin przez I. M. wbity wybijiáć. *CzechEp* 52.

Wyrażenie: »klin wbity« (1): twárdym klinem łłowá Bożego y iego włáľnymi principáły/ y włáľnymi łłowy iego/ klin przez I. M. wbity wybijiáć. *CzechEp* 52.

3. Brzeg szaty, podółek [u czego] (1) : Lacinia – Klin vřuknie ktori viawřzi w nim nieczó nořiemi *Calep* 576b.

4. Przepuklina; hernia *Murm, BartBydg, Calep* (4) : Herniosus. Eyner der gebrochen íft. Ktory ma klyn. *Murm* 78, 78; *BartBydg* 68; Hernia – Przepuklina, albo klin. *Calep* 479b.

5. Łono matki (1) : Von der Schoľz reiffen. S kliná Z łoná zerwáć. *Excudere sinu. Calag* 546a.

[*Wyrażenie*: »klin matczyn«: Ktorego łwiat ten niełtrzymal/ Wklinie matczynim lezal [*der ligt inn Marien schos*] *Krofej* B7.]

Synonimy: **1.** tryjánguł, trzykát; **b.a.** kát; **γ.** cwykiel; **4.** przepuklina, przepukłóć.